

Podporovat vícejazyčnost dětí jako šanci ve vzdělávání pro všechny děti (část 2)

Požadavek na základní, další a doplňkové vzdělávání pedagogů

K tomu, aby mohli vést jak vícejazyčně vyrůstající děti k němčině jako jazyku všedního dne a vzdělávání, tak i jednojazyčně vyrůstající děti s němčinou jako mateřtinou k různým jazykům a kulturám v jejich okolí, potřebují mít pedagogové odpovídající metodické a interkulturní kompetence.

Dr. Regina Gellrich

Ředitelka Saské zemské kanceláře pro rané vzdělávání v sousedních jazycích Görlitz

Pedagogové v Německou sami zpravidla vyrostli jednojazyčně. Proto potřebují odbornou kvalifikaci, aby dokázali dostát změněným nárokům na vícejazyčnost ve vzdělávacím systému. (Fthenakis,2016)

Podporovat vícejazyčnost jako vzdělávací šanci pro všechny děti je zajímavou a komplexní výzvou pro mateřské školy. Jsou k tomu potřeba vědomosti a metodické nástroje pro podporu jazyka, integrovanou do každodenní praxe, a také otevřenost pedagogických pracovníků vůči jiným jazykům a kulturám a jejich interkulturní kompetence, aby rozpoznali potenciál v daném místě a uměli jej využívat v každodenní praxi mateřské školy. (srov. část 1 v *KiTa aktuell MO 09.16*).

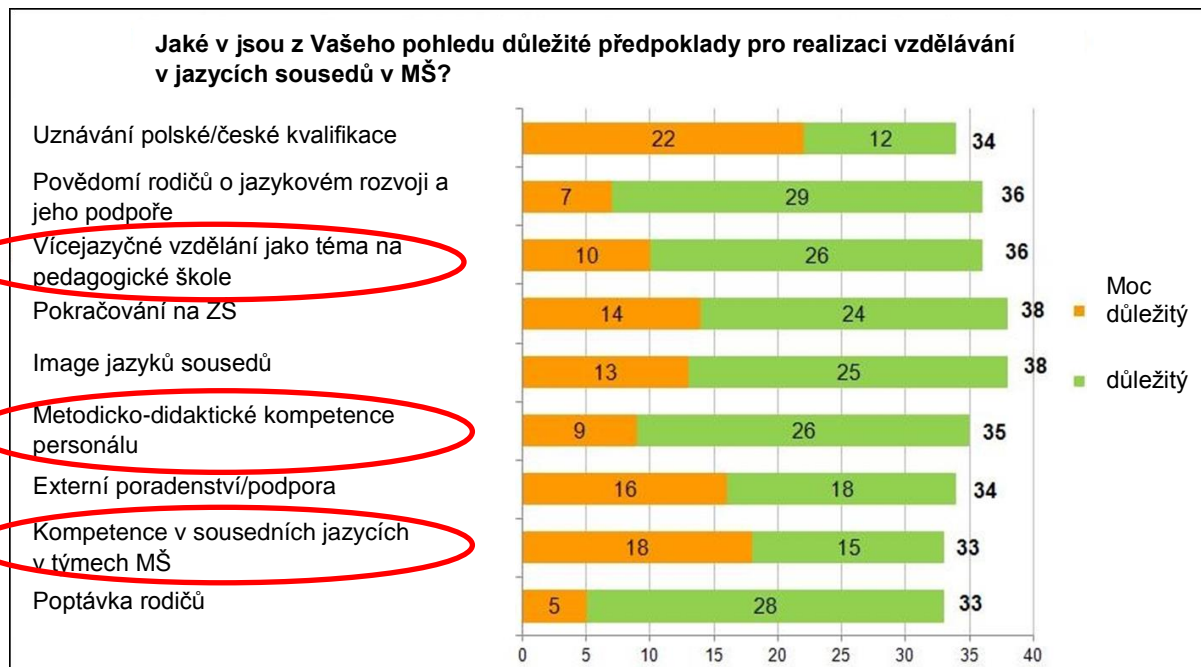
Aktuální studie však prokazují výrazné odborné, didaktické a metodické deficity pedagogů v oblasti jazykové výchovy, vícejazyčnosti dětí a interkulturní kompetence, takže pedagogové v raném vzdělávání jsou mnohdy jen omezeně schopni naplňovat nároky, které se na ně kladou v oblasti jazykového rozvoje všech dětí. (Koch 2016, S. 390).

Vzdělávání pedagogů by mělo položit dobré základy

Přes narůstající význam a stoupající nároky má zatím oblast dětské vícejazyčnosti ve vzdělávání pedagogů po celém Německu jen malý prostor (Koch 2016). Rovněž ve vzdělávání chybí výuka jiných jazyků vedle angličtiny, zejména těch jazyků, které jsou relevantní v prostředí školek (jazyky migrantů, menšin nebo sousedů). Přitom vůbec nejde o to, aby se pedagog uměl plyně dorozumět v jazycích svěřených dětí, nebo aby se děti „vyučovaly“ druhému jazyku – jde o jejich působení jako vzor a autentičnost v předávání hodnot, jako je otevřenost a tolerance vůči jiným jazykům a kulturám nebo celoživotní učení; jde o vlastní profesionální postoj k vícejazyčné společnosti a o metodické knowhow, aby vedení k druhému jazyku (ideálně v bezprostředním kontaktu s rodilými mluvčími) bylo pro děti dlouhodobě pozitivním vzdělávacím zážitkem a tím důležitým základem pro jejich další učení jazyků a vzdělávání. „... Cesta k trojjazyčnosti (jak o ni usiluje EU) bude ještě dlouhá, když ti, kteří na ní mají k tomuto cíli provázet, sami ještě nestojí ani na startu ...“, konstatoval

Filtzinger a požadoval již v roce 2005 větší zaměření na téma „vícejazyčnosti“ ve vzdělávání pedagogů mateřských škol.

Takový signál přichází i z praxe mateřských škol, jak příkladně dokládají následující výsledky z online dotazníkového šetření mezi ředitelkami 65 mateřských škol v sasko-polsko-českém příhraničí, které jsou již aktivní v oblasti raného vzdělávání v jazycích sousedů (návratnost: 40):

Obr. 1: Předpoklady pro vzdělávání v jazycích sousedů (LaNa 2015)

V této souvislosti pověřilo Saské státní ministerstvo školství v roce 2015 Saskou zemskou kancelář pro rané vzdělávání v jazycích sousedů (LaNa) prozkoumat blíže vzdělávání pedagogů v sasko-polsko-českém příhraničí a předložit návrhy na lepší přípravu budoucích pedagogů na jejich uplatnění ve školách v příhraničí v kontextu podpory raného vzdělávání v jazycích sousedů. V období 09/10-2015 provedla LaNa standardizované telefonické šetření na 18 odborných pedagogických školách v 6 příhraničních zemských okresech Görlitz, Bautzen, Sächsische Schweiz/Osterzgebirge, Mittelsachsen, Erzgebirgskreis a Vogtlandkreis. Toto šetření bylo doplněno o interview s experty (LaNa 2016).

Vybraná zjištění v sasko-polsko-českém příhraničí

- V zásadě si byli všichni dotázaní zajedno v tom, že téma „(rané) vícejazyčnosti obecně“ je v osnovách, ale (příliš) málo se zohledňuje nebo se jen „nakousne“. Dva dotázaní dokonce uvedli, že se tématu nevěnuje vůbec žádná pozornost.
- Praktické nabídky na získání interkulturních kompetencí (interkulturní projekty, zahraniční praxe aj.) byly realizovány na 9 odborných školách, většinou však pouze nepravidelně, na dobrovolné bázi nebo z iniciativy jednotlivců.
- 4 z 18 pedagogických škol měly partnerství se školami v sousední zemi, do nichž ale byli jen výjimečně zapojováni studenti na německé straně.
- Na dvou odborných školách v Görlitz byla v nabídce cizích jazyků polština, čeština se nevyučovala na žádné z 18 škol.

Osnovy jako základ

Saské osnovy pro odborné pedagogické školy v principu nabízejí rámec pro zprostředkovávání tématu (raného) vícejazyčného vzdělávání (SMK 2016). V profesní povinné části je to explicitně ukotveno v učební oblasti 5 v kontextu jazyka jako kulturního nástroje.

Učební oblast 5 v saských osnovách pro pedagogické školy (SMK 2016):

„Dále rozvíjet kulturní výrazové možnosti a kreativitu“

„... Studenti pedagogické školy jsou *jazykový vzor* ... Podporují děti, mládež a mladé dospělé v jejich *jazykovém rozvoji a iniciují podněty ke konverzaci*. Studenti chápou *vícejazyčnost jako potenciál*, respektují původní jazyk jako předpoklad pro výuku němčiny jako druhého jazyka, který otevírá cestu ke vzdělání. Umožňují radostné setkávání s jazykem a literaturou ...“

Obr. 2: Výňatek ze saských osnov pro vzdělávání pedagogů MŠ (SMK 2016)

Navíc nabízejí povinně volitelné a volitelné předměty prostor pro to, aby se reagovalo na aktuální vývoj a potřeby v profesní praxi a na rozšíření odpovídajících kompetencí. Zejména zde je možné využít regionální specifika – jako je multikulturalita v sociálně problematických oblastech nebo sousedské soužití v příhraničí – a věnovat jim více prostoru v projektech nebo speciálních vyučovacích předmětech.

Překážky při realizaci

Překážky při realizaci vidí dotázaní z odborných škol v sasko-polsko-českém příhraničí zejména v chybějícím **kvalifikovaném pedagogickém personálu** pro vzdělávání v cizích jazycích a realizaci vzdělávacích programů v oblasti rané vícejazyčnosti resp. jazyků sousedů. Zde by mohly pomoci např. kooperace s kompetentními externími partnery, které by pak možná mohly být současně využity i pro kvalifikování učitelů odborných škol.

K tomu se přidávají nepříznivé **rámcové podmínky** pro využití „místa učení v příhraničí“ k rozvoji interkulturních kompetencí studentů pedagogických škol. Ze zkušenosti odborných škol jsou přeshraniční aktivity studentů (např. návštěvy v sousední zemi) spojeny s velkou byrokracií a praxe v zahraničí se dá jen obtížně integrovat do vzdělávání na odborné škole. Tuto problematiku si politika a správa již uvědomují a snaží se o zjednodušení.

V neposlední řadě nemůže tříleté vzdělávání pedagogů, které je zaměřené na širokou škálu vzdělávání, výchovy a péče o děti, mládež a mladé dospělé, připravit v plném rozsahu na všechny požadavky v oblasti raného vzdělávání a na stejně vysoké odborné, metodicko-didaktické úrovni (Koch 2016). Zde je potřeba **kontinuální další vzdělávání**, aby se dále rozvíjely odborné kompetence podle aktuálních potřeb.

Lužickosrbská odborná škola Budyšín jako dobrý příklad

Jak je možné trvale zakotvit téma rané vícejazyčnosti ve vzdělávání pedagogů, ukazuje příklad Lužickosrbské odborné školy sociální pedagogiky na BSZ v Budyšíně. Kromě pouze

zde v osnovách ukotvené povinné výuky dalšího jazyka (lužické srbštiny) je 80 hodin povinné výuky věnováno pedagogické práci s německými a lužickosrbskými dětmi, mládeží a mladými dospělými ve dvoujazyčné německo-lužickosrbské oblasti. Toto doplňuje ještě volitelný předmět na podporu dvoujazyčnosti na základě koncepce WITAJ a praxe v zařízeních WITAJ.

Skutečnost, že toto vzdělávání má nejen přínos v lužickosrbské oblasti, ale přispívá k obecnému uvědomění potenciálů rané vícejazyčnosti a k rozvoji odpovídajících interkulturních a metodických kompetencí – zcela nezávisle na konkrétním jazyku resp. konkrétním multikulturním/multilingvním prostředí, potvrzují výmluvně absolventi této školy, kteří jsou nyní aktivní v sasko-polsko-českém příhraničí v oblasti raného vzdělávání v jazycích sousedů (*LaNa 2015a*). Zde jsou nashromážděny bohaté zkušenosti, z nichž se mohou všichni učit.

Závěr

Rozpoznat vícejazyčnost jako vzdělávací šanci pro *všechny* děti a podporovat ji od malička *dlouhodobě* je společnou výzvou pro všechny, kdo působí ve vzdělávání – počínaje pedagogy v raném vzdělávání až pro ty učitele, kteří pedagogy pro praxi v mateřských školách vzdělávají a školí. Aby bylo možné dostát enormně narůstajícím požadavkům naší multikulturní společnosti, je potřeba nejen větší prostor pro vícejazyčné vzdělávání ve všech fázích vzdělávání včetně profesní kvalifikace, jsou potřeba i sladěné vzdělávací koncepty a odpovídající rámcové podmínky pro jejich realizaci. Zde je třeba úzké součinnosti vzdělávací praxe, vědy, politiky a správy, aby bylo možné tyto výzvy společně zvládnout.

Literatura:

Fthenakis, W. (2016): Fachtag „Mehr Mehrsprachigkeit! an Krippen, Kitas und Schulen“, 18.02.2016, didacta Köln (<http://www.fmks-online.de/aktuelles.html>, 11.07.2016)

Gellrich, R. (2016): Mehrsprachigkeit als Bildungschance für alle Kinder fördern (Teil1), in: KiTa MO 09.2016

Filtzinger, O. (2005): Frühe mehrsprachige Bildung unter Nutzung sprachlicher Ressourcen, in: E&C-Fachforum: Konzepte der frühkindlichen Sprachförderung in sozialen Brennpunkten. Dokumentation der Veranstaltung vom 9. Und 10. Mai 2005 in Berlin (<http://www.eundc.de/pdf/38004.pdf>, 30.08.2016)

Koch, S. (2016): Interkulturell-kommunikative Kompetenzen von Erzieherinnen und Erziehern. Disserta Verlag, Hamburg

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2015): Frühe nachbarsprachige Bildung in Kitas der sächsischen Grenzregionen: Bestandsaufnahme 2014/15, Görlitz

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2015a): Dokumentation der Arbeitstagung: "Auf dem Weg zur Nachbarsprache von Anfang an in Sachsens Grenzregionen" am 23.06.2015 in Ostritz (<http://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/veranstaltungen-dokumentationen.html>)

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2016): Frühe nachbarsprachige Bildung als Thema in der Erzieher/innen-Ausbildung in Sachsens Grenzregionen: Bestandsaufnahme 2015, Görlitz

Sächsisches Staatsministerium für Kultus (SMK, 2016): Lehrpläne für die Fachschule, Fachbereich Sozialwesen, Fachrichtung Sozialpädagogik: Erzieherin / Erzieher (www.schule.sachsen.de/lpdb/)